

"Eşyada olan asvat birer savt-ı vücuttur; ben de varım derler. O kâinat-ı sâkit birden söze başlıyor: 'Bizi câmid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!..'” Bu ifadeleri açıklar mısınız?

” تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
[“Yedi gök ve yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki, Onu hamd ile tesbih etmesin.” (İsrâ, 17/44)] **sırrınca, Sâni-i Zülcelâl, semâvâtın ecrâmına o kadar hikmetler, mânâlar takmış ki, güya celâl ve cemâlini ifade etmek için, semâvâtı güneşler, aylar, yıldızlar kelimeleriyle süslendirdiği gibi, cevvi semâda dahi olan mevcudata öyle hikmetler ve mânâlar ve maksatlar takmış ki, güya o cevvi semâyı berkler, şimşekler, ra'dlar, katreler kelimeleriyle intak ediyor ve kemâl-i hikmet ve cemâl-i rahmetini ders veriyor. Ve nasıl zemin kafasını hayvânât ve nebâtât denilen mânidar kelimeleriyle söyleştirip kemâlât-ı san'atını kâinata gösteriyor.”**

“Öyle de o kafanın birer kelimesi olan nebatları ve ağaçları dahi yapraklar, çiçekler, meyveler kelimeleriyle intak edip yine kemâl-i san'atını ve cemâl-i rahmetini ilân ediyor. Ve birer kelime olan çiçekleri ve meyveleri dahi tohumcuklar kelimeleriyle konuşTURUP dekaik-i san'atını ve kemâl-i rububiyetini ehl-i şuura talim ediyor.”(1)

Konuşmak, **hal** ve **kal** olmak üzere iki türlüdür. **Kal dili** normal kafa ve ağızla yapılan konuşmadır, insanların konuşması gibi. Bir de **hâl dili** ile konuşmak vardır. Mesela, dilencinin elini açıp tevekkülâne durması bir talep ve istemektir, yani konuşmaktır. İşte insan nasıl kal dili ile, yani kafa ve ağız ile Allah'ı zikir ve tesbih ediyor ise, aynen bütün kainat ve mahlukat da hal dili Allah'ı zikir ve tesbih ediyor. Yani onun isim ve sıfatlarının manasını ve haşmetini kainata ilan ve izhar ediyorlar.

Mesela, sema ve içindeki yıldız ve sair unsurlar aynen insanın kafa ve ağız ile konuşması gibi hal dilleri ile Allah'ın azamet ve haşmetini bizlere fasih bir lisan ile bildirip ilan ediyorlar. Sema bir kafa ise, yıldız ve galaksiler bu kafadan çıkan kelimeler ve cümleler gibidir. Bu kelime ve cümlelerin konusu ise, sanatkarının azamet ve haşmetini ilan etmektir. Hayatı ve şuuru olmayan bu mahlukat, bir nevi hayatlı ve şuurlu gibi konuşturuluyor. Nasıl sema kafa olunca, yıldız ve galaksiler onun kelimesi oluyor ise, dünya ve zemin kafa farz edilirse, bu kez zemindeki bitki ve hayvanlar kelime ve cümle oluyorlar. Semada **Celal** ismi galipken, zeminde

Cemal ismi galip tecelli ediyor ve manasını ders veriyorlar.

İbadet ille de insanların yaptığı formatta olacak diye bir kaide yok. Her mahlukun kendine özgü bir ibadet tarzı ve formatı vardır. Ağacın o güzel ve hoş meyvelere annelik yapması onun en somut ve güzel bir ibadetidir.

Özet olarak, ister semada olsun, ister zeminde olsun, her şey ve her mahluk Allah'a şuurlu bir insan gibi ibadet ve tesbihte bulunuyorlar. Allah'ın isim ve sıfatlarını kainatta ilan ve izhar vazifelerini görüyorlar. Kainattaki her türlü ses, bir cihetle zikr-i İlahidir. Kedilerin mırımları nasıl "**Ya Rahim, Ya Rahim!..**" demek ise, semanın şimşek ile gürlemesi "**Ya Celil, Ya Celil!..**" demektir. Bunun gibi, kapının gıcırtısı, taşın taktatası, denizin gamgaması, havanın demdemesi, kuşların civcivesi, yağmurun zembemesi hep birer zikr-i İlahidir. Hiçbir ses alelade ve tesadüfi olmayıp, yukarıda ayetin de ifade ettiği gibi, gök ve yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder, Onu zikreder.

(1) bk. [Sözler, Otuz Üçüncü Söz, On Dokuzuncu Pencere.](#)